

D E V A N R I E B E K E S
=====

MEESTER-CHIRURGYNS TE DUDZELE EN TE RAMSKAPELLE.
=====

door Firmin Roose.

I n h o u d :

Inleiding.

Jaeques van Riebeke: 1. Genealogie
2. Immeubele Goederen
3. Huis en Huisraad
4. Wel en wee van een "Scheregyn"
5. Descendenten: 1e gen., 2e gen., verdere gen.

Juiaen van Riebeke: 1. Genealogie
2. Immeubele Goederen
3. Inboedel

Bijlagen: 1. Hubrecht van Ribeke (+ Brugge 1612)
2. Katelijne van Riebeke, wynckelierster te Westkapelle (1741)
3. Franchoijs de Maesschalck, brouwer-landbouwer te Dudzele (1728).

B r o n n e n :

1. De parochieregisters van Brugge, Dudzele, Heist, Houtave, Koekelare, Koolkerke, Lissewege, Ramskapelle, St-Pieters-op-de-Dijk, Westkapelle, Zuienkerke.
2. De registers van de Burgerlijke Stand o.m. van Houtave, Oudenburg, Stalhille.
3. Staten van Goed, Brugse Vrije, Rijksarch. Brugge:
1e Reeks: nrs 105 - 2774 - 3676 - 4235 - 4941 - 7213 - 7915
2e Reeks: nrs 201 - 386 - 8801 - 10954 - 12097 - 13431
4e Reeks: nr. 725.
4. Kerkarchief Y 4 (Jezuïeten), bundeltje nr 2473, Rijksarch. Brugge.
5. Wettelijke Passeringen: Br. Vrije Noort - nr 16114, p. 65-66
Proostdij St-Donaas - nr 1276, p. 77-78.
6. Ommelopers: Groot-Reygarsvliet, R.A.B. Vrije nr 15986, Water. 717
Dudzele, R.A.B. Vrije nr 3498

7. Dr. Jos De Smet: "Barbiërs en Surgyns in vroeger tijden", 't Beertje 1948, p. 38-41
8. "Jan van Riebeeck, zijn voor- en nageslacht" -Uitgave v.h. Kon. Ned. Genootsch. v. Geslacht- en Wapenkunde, Den Haag 1952
9. Heemkundige Kring "Bos en Beverveld" - Jaarboek 1967, p. 135-36.
10. Placcaetboek van Vlaenderen - vergaedert door J.A. Varenbergh, Brussel 1740, deel V, p. 38-41
11. De Bo : Westvlaams Idioticon
12. Verwijs en Verdam: Middelnederlandsch Woordenboek
13. Karel de Flou: Toponymisch Woordenboek.

mmmmmmmmmmmmmmmm

I N L E I D I N G :

Tussen 1690 en 1720 woonden te Dudzele: Jacques van Riebeke; en te Ramskapelle: Juliaen van Riebeke, zijn halfbroer. Beiden waren meester-chirurgyn en hadden een herberg met brouwerij tot woning.

Waarvandaan de van Riebekes kwamen, hebben wij vooralsnog niet kunnen opklaren. Wel vermeldt de Flou de volgende Brugse van Riebekes: Wouter (1383), die in 1405 schepen was "op onser Vrouwen sestendeel"; Jan in 1417 te St-Andries; Ghodevaerd (1475); Jehan (1477); Anna (1484); Joannes (1505) en Adam (1543). Wij beschikken eveneens over Staten van Goed van Hubrecht van Riebeke, die in 1612 te Brugge overleed (Bijlage I), maar er zijn geen gegevens genoeg voorhanden, die ons toelaten een aaneengesloten rij van die personen te vormen, noch onze twee broers er aan te haken.

Ten andere, wij zijn er volstrekt niet van overtuigd dat beide chirurgyns van Brugge afkomstig waren. Integendeel, er zijn meerdere gegevens die er op wijzen dat wij hun geboortestreek in het Ieperse of in Veurne Ambacht moeten zoeken. Karel de Flou verwijst naar de "Rietbeke", een waterloop (1626) te Esen, Klerken en Zarren; evenals een waterloop te Reninge (1538); de Rietbeke was een waterloop en een stuk land te Moorslede (1650) en een meers te Rumbeke; tenslotte was "Riebekins ackere" een landerij te Geluwelt (1535). Voeg daar nog onderstaande genealogische notities bij en het wordt duidelijk waarom wij de oorsprong van onze van Riebekes bij voorkeur rond Ieper of Veurne zouden willen situeren.

Wie hun ouders waren, konden we nog nergens uitpluizen. Noteerde men in die periode bijna altijd de naam van een persoon met de vermelding "filius."

dan vonden we die notatie in geen enkel document betreffende de beide broers, noch in huwelijks- of geboorteakten, noch in Staten van Goed, noch in wezerijakten: een reden te meer om aan te nemen dat zij uit een andere landstreek gekomen waren.

Wél hebben we de zekerheid dat hun vader - wie hij ook geweest zijn mag - tweemaal gehuwd was, doordat verscheidene malen vermeld wordt dat Jacques en Juliaen half-broers waren. Het bestaan van onderstaande familieleden staat eveneens vast:

- van Jacques

- : een zuster, Maria, die met Isacq Frans gehuwd was en die in 1695 meter was van Jacques" eerste zoon. Zij en haar echtgenoot waren "poorters van Ipere".
- : een broer, Michiel, die in 1721 reeds overleden was, maar van wie er een zoon, ook Michiel, te Duinkerken woonde.

van Juliaen

- : een zuster, Maria-Therese, gehuwd met Lowijs Andries en vóór 1721 te Nieuwpoort overleden.
- : een broer, Maerten, die "wtlandigh" was, zeker "ontrent de ses jaeren", zoals in 1721 wordt vermeld.
- : nog een broer, Ignatius, die in 1694 te Dudzele getuige was van het huwelijk van zijn half-broer Jacques en die in april 1719, eveneens te Duinkerken, stierf.

Deze familiegegevens schijnen alle te wijzen op Veurne-Ambacht of op Frans-Vlaanderen. In de Kasselrij Veurne zit evenwel geen enkele Staat van Goed van een of ander van Riebeke. Wellicht slagen wij er nog wel eens in - een genealoog heeft veel geduld, zéér veel! - hun herkomst uit betrouwbare documenten af te leiden. Het momenteel ontbreken van die inlichtingen belet ons nochtans niet wat licht te laten schijnen op de activiteiten van Jacques en Juliaen als meesters-chirurgyns in de streek rondom de Poldertorens.

J A E Q U E S V A N R I E B E K E :

1. Genealogie

Als wij het eerst over Jacques hebben, dan is het omdat wij uit zijn overlijdensakte kunnen opmaken dat hij omstreeks 1655 geboren is, daar waar de geboortedatum van zijn broer heel waarschijnlijk na 1665 ligt. De naam "Jacobus van Riebeecke" treffen wij voor de eerste maal aan in de akte van zijn tweede huwelijk. Zijn eerste vrouw was Maria van Vijve, maar wij vonden nergens plaats noch datum van dit huwelijk. Alhoewel er toen te Brugge een me-

nigte van Vijves vertoefden, werden noch het huwelijk, noch haar overlijden er ingeboekt.

Op 2 december 1682 trouwde Jaeques te Lissewege met Susanna Coppey (ook Coppe, Coppin, Coppyne). Zij was op St-Salvators te Brugge op 11 februari 1643 geboren als oudste dochter van Franciscus Coppe (ook "van Opine) en Marie Jacobs, die in de Steenstraat een huis bezaten. Francoijs Coppyne was op 4 februari 1642 in de St-Jacobskerk met Maria getrouwd. Susanna had een zuster, Adriane, en drie broers: Jan, Beernaert en Franchois. Betreffende deze laatste lezen we in 1695: "Hebbende Franchois van Opine alsnu ontrent de seven jaeren vuyjtlandigh gheweest, ende alsoo men vastelijck ghelooft alsnoch residerende in Italien". Beernaert was gehuwd met Barbara Joos, had een zoon Beernaert en een dochter Joanne, en is vóór 1695 als poorter van Brugge overleden.

Wanneer Susanna op 7 februari 1694 te Dudzele op 51-jarige leeftijd stierf, had zij het gezin met geen enkel kind verrijkt. Met een plechtige dienst werd zij in de kerk, voor de treden van het koor, begraven. Bijzonder lang treurde Jaeques niet om de dood van zijn tweede echtgenote, want reeds op 7 mei zat hij bij pastoor Hooghstoel te Dudzele, om er een huwelijkskontrakt met Christijne Verrysere af te sluiten. Hij was vergezeld door zijn vriend Lowijs vander Brugghe, en zij door haar zwager en voorgd, Pieter Masiere.

Op 25 mei 1694 werd het huwelijk te Dudzele ingezegend met Ignatius van Riebeke en Pieter Masiere als getuigen. Christijne kwam van Koekelare, waar zij op 26 september 1672 het levenslicht zag in het gezin van Pieter Verrysere en Maria Paet. Met enkele dagen verschil verloor zij in 1682 haar beide ouders die "een huysinghe met een herberghe ende brauwerie" bezaten. Dat Jaeques om en om de 40 jaar oud was, belette hem niet voor een kinderrijk gezin te zorgen. Niet minder dan 10 kinderen bracht Christijne ter wereld, een vijftal weliswaar in moeilijke omstandigheden, die een nooddoopsel wettigden, maar kom, zij waren er toch. Vier ervan stierven korte tijd na hun geboorte en twee op de leeftijd van 12 - 13 jaar. De gehuwde kinderen behandelen wij in deel 5 van dit artikel.

Samenstelling van het gezin Van Riebeke - Verrysere:

1. JACOBUS-JOSEPHUS : ° Dudzele 26 juni 1695 (nooddoopsel door vader)
 + Dudzele 8 januari 1740
2. MARIA-MAGDALENA : ° Dudzele 7 december 1697 (nooddoopsel door vader)
 + Sint-Pieters-op-de-Dijk 17 oktober 1721

3. CORNELIA : ° Dudzele 9 november 1699
+ Dudzele 13 november 1699
4. JOANNES : ° Dudzele 18 mei 1701 (nooddopsel d. Maria Schurtiens)
+ Dudzele 14 januari 1703
5. JOANNA-THERESIA : ° Dudzele 24 januari 1704 (noodd. Stefana Verhiest)
+ Brugge 5 december 1734
6. JOANNES : ° Dudzele 17 november 1706
+ Dudzele 10 december 1706
7. CATHARINA : ° Dudzele 7 mei 1708
+ Westkapelle 26 juni 1741
8. MARIA-MAGDALENA : ° Dudzele 20 maart 1711
+ Dudzele 1723
9. PETRONELLA : ° Dudzele 8 augustus 1714
+ Dudzele 1 maart 1715
10. PHILIPPUS : ° Dudzele 19 mei 1716
+ Dudzele 23 juli 1728

In 1720 was het tijd van gaan voor Jaques. Op de dag van de ondertrouw van zijn oudste zoon Jacob, overleed hij. Een beroerte van ontroering? Wie zal het zeggen? Na een mis met 6 lessen, werd hij op 29 januari teraardebesteld, 65 jaar oud. Hij was lid van "de Ghilde van Sint-Sebastiaen", en zijn vrouw betaalde aan de deken ervan, Sr Frans Lootens, één pond 16 sch. voor zijn "dootschult". Thomas Thiery verdiende 1 p. 16 sch. aan de doodskist en aan "een cruys ghestelt opt graff vanden overleden", terwijl Bouduijn Segers dit kruis voor 15 sch. schilderde. Naast de pastoor, die betaald werd "over trecht begravinghe ende wtvaart vanden overleden met eene Sielmisse", verdiende de "cappellaen 10 sch., daerinne begrepen 4 sch. 8 gr. voor seven maenden scheeren, die ghemynckt blijft".

Christijne, die dan ook al 48 jaar oud was, hertrouwde in november van hetzelfde jaar met Francoijs fs Lucas de Maesschalck, 25 jaar oud. Het huwelijkskontraet werd opgesteld door pastoor Frans Lambist en medeondertekend door Beernaert Coppijn, neef van Susanna. Op 30 oktober 1726 was het met Christijne ook afgelopen. Zij werd met een "middeldienst" door pastoor Anthone Mahieu ten grave gedragen. De capellaen, de koster Jaecques van Santweghe en de clockluidjer ende graffmaecker Guilliame Baert, werden eveneens voor hun rechten in de uitvaart vergoed. Nog geen twee jaar nadien, op 12 mei 1728, overleed ook Francoijs de Maesschalck en hij werd met een gezongen mis begraven. (zie Bijlage III)

2. Immeubele Goederen

"Anden overleden heeft utten hoofde ende succesien van synen vader ende moeder geene immeubele goederen ghecompeteert". Zo staat het kort en veel-

zeggend in zijn Staat van Goed, en uit deze mededeling weten wij dat Jaques van nul vertrokken is. Door zijn huwelijk met Susanna Coppijn verwierf hij "een thiende part van een huijs met den toebehoorten, staende binnen der stede van Brugghe, aende zuijtzijde vande Steenstraete, commende utten sterfhuijse van Franchois van Opine". Na Susannes dood verkocht Jaques het erfdeel voor 22 pond aan Marie Opine. Tijdens dit huwelijk hadden de echtelingen "een woonhuijs met een erffve ende toebehoorten binnen den dorpe van Dudseele en een ander woonhuijs ende toebehoorten binnen den selven dorpe" verworven, die na Susannes afsterven eveneens werden verkocht "teene an Jacob Castelein voor 75 ponden vlaems wisselghelt en tweede an Jan Steelant voor 60 ponden".

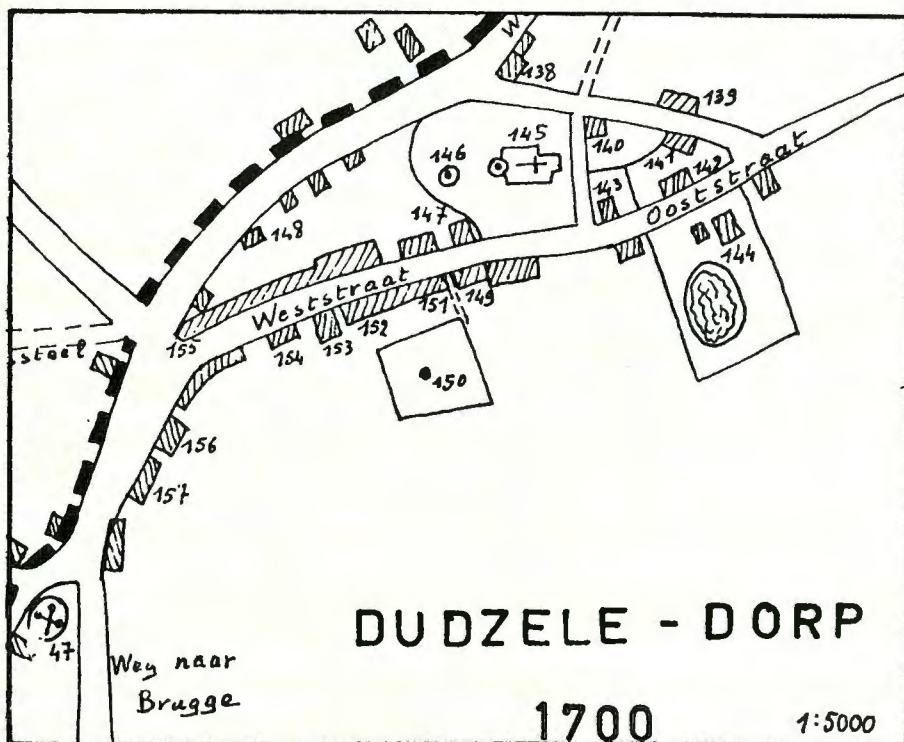
Christijne bracht als bruidsschat $1/5$ van 40 gemeten land in Koekelate mee, die vlot voor 57 p. gr. courant aan haar broer Pieter van de hand werden gedaan. Met de opbrengst van al die verkopen begon Jaques nu zelf te kopen: - op 4 december 1694 "9 ghemeten 41 roeden boomgaert ende saeylant in de prochie van Dudseele, noordoost vande kercke, by coope van Isaacq Goedemee". - op 2 april 1700 "een woonhuus gheweest eene herberghe, midtsgaders brauwerie met brauw halaem, midtsgaders de platse van Lande ende hovenierynghe ende ontrent 61 roeden landts, binnen den dorpe van Dudseele, ghenampt den Gouden Cop, ende met alles dat daer aertwortel ende naghelvast aen is". Hij verwierf dit eigendom "by coope van Jooris Paternot ende Pieter Soetaert, wettelicke vooghden van het minderjaerigh kijnt van wijlen Jan du Flou, gheprocreert by Anna Clijn". Jan zelf had de herberg pas op 28 januari 1698 afgekocht van "Guillaume Hacke, Pieter Valentijn ende consorten".

"De (Gouden) Cop" lag in het 155e begin van de Watering van Groot Reygarsvliet "tusschen de Weststraete ande zuudtsijde, den heerwegh die licht anden dudzeelschen waterganck ande noordtsijde, streckende alsoo oostwaerts tot an tkerckhof van Dudzeele". Toen Fer. Pasmaan in 1689 de Ommeloper van Groot Reygarsvliet opmaakte, behoorde de woning toe aan Jeroen Immezuene en er stond een rente op, ten bate van "onse Vrouwe Cappelrie te Dudzeele". Indien wij het huis thans zouden willen situeren, zouden wij aan de rechterkant van de grote baan op Westkapelle, een honderdtal meter voorbij de herberg "De Drie Zwanen" moeten gaan zoeken.

- op 24 oktober 1716 kocht Jaques nog "9 ghemeten 2 lynen $9 \frac{3}{4}$ roeden landts te Dudseele, verre suutwest vande kercke, by coope van Jacob van Dycke". Na Jaques' dood werd dit stuk verkocht aan Sieur Francoijs de Coninck voor "100

Wro. Jacobus van Riebecke 1700
tot Dudzele 1700

De handtekening van Jacobus van Riebecke
op een koopakte.

Het plan van de dorpskom van Dudzele ten tijde van J. van Riebecke. Deze detail uit het plan W. Wintein (Rond de Poldertorens 9e jaar nr 1) wijst met het nr 148 het huis "De Gouden Cop" aan.

guldens wisselgelt" of 19 p. 19 sch.

Door het afsterven van zijn broer Juliaen in 1718, kwam later aan Jaeques' gezin tenslotte nog 1/5 van de helft van diens bezittingen toe (zie beschrijving aldaar).

3. Huis en Huisraad.

Hoe zag het er nu eigenlijk uit in het huis van een meester-chirurgyn? Hiervoor puren we het belangrijkste uit de St. v. Goed en wij laten het in de oorspronkelijke delen van het huis staan, zodat wij ons meteen een idee kunnen vormen van de grootte van die woning. Spijtig genoeg vonden wij bij beide chirurgyns niet wat wij gehoopt hadden er te vinden, nl. het alaam van de meester en de inboedel van zijn winkel. Dat zij medicijnen en zalfjes bezaten weten wij uit de rekeningen die hun door Sr Pieter Pauwels, groothandelaar te Brugge, gepresenteerd werden. Waar deze medicamenten na hun dood belonden zijn, mag Joost weten! Of vielen die wellicht buiten de gemeenschap van goederen (zoals in het huwelijkskontraakt van Juliaen aangestipt wordt) en dienden zij zodoende niet vermeld te worden in de Staat van Goed?

Laten we nu de verschillende delen van "Den Gouden Cop" doorwandelen en er even stilstaan bij dié bezittingen, die ons wat wijzer maken in de leefwijze van een chirurgyn. De cijfers, die wij soms tussen haakjes plaatsen, wijzen op het bezit in 1726, na de dood van Christijne.

- Keucken: buiten het gewone huiscateyl stippen wij hier aan: 6 (9) stoelen, 12 (29) gheleyersche platteelen en taillioren, 4 coper en 1 isere candelaers, 1 mortier, 1 glaeseboort met 19 glaesen, 30 (22) thinne lepels, 16 steene kannen, 7 pinten, 2 thinne lampen, 34 (32) pont thin, 3 boutelien, enz. Waarschijnlijk was die keuken tezelfdertijd ook gelagzaal (cfr. glazen, kannen, pinten, boutelien).
- Camere: bevatte o.m. 1 brune tafele, 6 saelstoelen en 2 matte, 1 cleerkasse, 3 (5) schilderien, 1 spieghele, 1 vryfbustel, wederom 42 (40) pont thin, 1 koutse ende bedde met syne toebehoorten: 7 1/2 paer laeckens en 5 (3) paer flowijnen, 4 ammelaeckens, 22 (14) serveeten en 6 hantdoucken, een caeffcleet of schaucleet. Dit was dus de beste-kamer, waarschijnlijk de voutekamer, gezien de volgende kelders.
- Slaepcamer: waarin een bedde en syn toebehoorten en een linwaetmande.
- Scheercamer: het kapsalon? Niets wijst er op. 1 tafel, 1 banck, wat slae-

pinghe, eene rie saele ende eene waschcuupe en nog wat kleinigheden. Die kamer wordt in 1726 niet meer vernoemd.

- Backeucken: moet tamelijk ruim geweest zijn, gezien de uitgebreide inboedel, met o.m. 1 bedde met de kinders slaepinghe, 2 kisten, 1 keyren, 2 cuuppen, 1 coelvat, 1 troch, 32 idel teelen, 6 (4) gheleyersche platteelen, 1 zyde zeefde, 2 stoelen en nog veel ander gerei.

- Keldere en andere keldere: In 1721: 2 hantieren, 6 idele quarteel, eene halffve thonne, 1 quaerte met verjuus, en wellicht belangrijk voor die tijd, "een stande met wat aerdeappels"! Die zullen wij ook bij zijn broer vinden. Wat die verjuus betreft: volgens Verdam is verduis een soort zerpe druif en hij haalt Heyman Jacobz. aan "wijn-eeck ofte verjuys met suycker op ghewelt, is een goede syrope om te lecken in heete koortsen". In 1726: 2 idel quaerteelen, een cuype met room, 9 teelen met melck, 1 stande met boter, 3 steene cruijcken, 4 stoop brandewijn, 2 idel vaeten met een gantiere, 4 idel quarteelen, 9 idel tonnen, 1 tonne met groot bier, 2 gantieren, 11 idel halven ende tonnen, 4 gistvaeten.

Kan die verandering er niet op wijzen dat Jacques meer chirurgyn was en Francoijs, zijn opvolger bij Christijne, zich meer toeleghde op de brouwersstiel?

- Soldere: was de bergplaats voor o.m. 2 spinnewielen, 1 staelen meulen, 1 wint weegh, 1 wentelaspe, 15 boutelien, 3 seeffden, 1 back met hout isere, en wat landbouw materiaal. Maar wat gezegd van de voorraad landbouwprodukten? "8 kooren sacken, 2 kooren vaten, 9 vaten geerste ende 9 vaten havere, 4 vaten erweten, 5 vaten vitsen, wat vlashippens, wat platte boonen, wat roomsche boonen ende wat seeuwse boonen". Het is opvallend dat die voederplanten in 1726 sterk verminderd zijn: "3 corenvaten, 6 corensacken, 7 sacken appels en peeren, wat roomsche boonen, 3 hoet gerste en 1 hoet terwe". Op dezelfde zolder treffen we nu ook "de knechte slaepijnghe" aan.

- Achterplatse: waarop "een peertstal met twee werckepeerden met hun arnas-seure, een coeststal met 4 koeyen en twee veerssen ende een calff ende nogh een jaerelynck vool, een waeghenkot met een waeghen ghelyck hy ten ougste ende te marct gaet, een kieckencoije met 10 coppels hennen" en een deel landbouw materiaal, waaronder "plough, eeghde, 2 bruwetten, cordewaghen ende ... een slee". In 1726 weer een argument voor het brouwersbedrijf van Francoijs de Maesschalck: "eene bierwaghen ende 2 bierboomen ende een pit met draf". De veestapel omvatte "twee geheele swarte melcoijen, een roo met een swarte

grimmelde, 2 jaerlijnghen ende 2 calvers" en daarenboven "een vet swijn in het cot". Dat Jaeques géén varkens hield, heeft een begrijpelijke oorzaak: het was aan de chirurgyns verboden er te kweken. De overheid was -misschien wel terecht - bevreesd dat het bloed van zieke personen, op wie een aderlating werd toegepast, gebruikt zou worden om de varkens te voederen, waardoor dan later mét het varkensvlees ook de ziektekiemen op de bevolking konden overgedragen worden. Dat Franchoijs wél een varken kweekte, wijst er eens te meer op dat hij geen chirurgyn, maar brouwer-landbouwer was.

- Scheure: hier stellen wij een enorm verschil vast. In 1721: 600 terwe schooven, 350 stroy, wat dilt perssen, ... erweetschooven. Zien wij echter wat die schuur in 1726 bevatte, dan ligt het voor de hand dat die niet van de kleinste kan geweest zijn: ontrent 1800 gerste schooven, 650 haver schooven, 1300 mynghelijnghe schooven, 5000 terwe schooven, 500 rugghe schooven, wat terwe bouten ende wat stroo, een 100 hoij met wat riet, een schrooback ende een vat met melck.

De tarweschoven werden in 1721 gerekend aan 1 pond per honderd, in 1726 aan 1 p. 12 sch. In dit laatste jaar prijsde men (per honderd) de gersteschooven tegen 1 p. 4 sch., de haverschooven tegen omtrent 16 1/2 sch. en de mengeling tegen 10 sch. Ter vergelijking: een koe was van 5 p. 10 sch. tot 6 p. 10 sch. waard,; een kalf één pond.

- Labeur: was dit in 1721 nogal beperkt - "19 ghemeten al ghevalt ende gheheert al met twee peerden, planten ende saeyen vant coolsaet, versaeyt 4 hoet terwe tot 6 sch. de maete" - dan was het zeker heel wat belangrijker in 1726: "4 ghemeten en 1 lyne braecke ende ghehad som drie veuren, som vier veuren, 23 ghemeten 1 lyne ghevrocht met 2 peerden, 14 ghemeten ghesaetveurt, gesaeijt 5 vaeten gerste, gesaeijt 4 hoet terwe tot 8 sch. 6 gr. de mate". De "aerbeyt van saet te planten" werd berekend tegen 1 pond pet gemet. In 1726 werd daarenboven ten profijte van het sterfhuis aangerekend "het labeur ghedaen met 2 peerden ghepacht by Jacob van Riebeke, soone, 16 ghemeten gheheert met 2 peerden, voorts 5 hoet terwe ende 3 vaeten rugghe ende 22 vaeten gjeerste".

Wij kunnen het kapittel van het huisraad afsluiten met de verkoop van "cleederen, lynwaet ende juweelen" door Sr Michiel Brulé, stockhouder vanden Ambachte van Lisseweghe, op 15 december 1726 verricht, en die meer dan 28 pond opbracht. Er werden geen "ghereede pennynghen" gevonden, tenzij "om cleene schulden te voldoen".

4. Wel en Wee van een "Scheregyn".

Laten we vooraf aanstippen dat wat men in 1690 een chirurgyn noemde, meestal een "geëvolueerde" barbier was. Daar die man gewoon was met een scheermes om te gaan, werd hij beschouwd als "the right man on the right place" om aderlatingen - de voornaamste taak van een chirurgyn - te verrichten. Een barbier deed niet alleen mannen de baard af, hij loste ook de vrouwen een tand! Alvorens zijn beroep te mogen uitoefenen, diende baardscheerder een proef af te leggen, waarbij hij cliënten moest inzepen en scheren, scheermessen en lancetten schoonmaken en slijpen, een verband aanleggen en drie aderlatingen uitvoeren: één op de arm, één op de hand en een derde op de dij van de patiënt. Een chirurgyn was geen geneesheer; hij verzorgde enkel uitwendige kwalen, wonden en zweren, die hij genas "met salven en plaestren". Ook nierstenen en breuken mocht hij door middel van drankjes genezen. Het dient evenwel toegegeven dat de meeste chirurgyns ook de geneeskunde beoefenden, omdat zij bij het volk hoog in aanzien stonden. Uit wat volgt bij Juliaen zal zelfs blijken dat de chirurgyns ook als vroedmeester optraden om vrouwen in barensnood bij te staan. Meestal sloten zij overeenkomsten met de voornaamste ingezetenen om hun paard voor een heel jaar te verzorgen. Dit stelden wij hoger vast bij Jacques en de kapelaan, die zijn chirurgyn hielp begraven.

Ter aanvulling en ter illustratie nog dit: in het Jaarboek 1967 van "Bos en Beverveld" publiceerde Alfons Ryserhove een uittreksel uit de rekeningen van chirurgyn Ferdinand de Vriese, die rond diezelfde periode zijn beroep te Oedelem uitoefende. In de loop van 1729 leverde de Vriese aan Jan Guijs "een hausus judoresticq (soort gebrande wortel), een dosis vometijf (braakmiddel) met een pille de cijnogloss (hondstong, plant tegen buikkrampen), een potje conserva pro astmatic, nog een haustus judorestic met een pille purgatijf, ingr. pro dedoctum astmatic (fles tegen astma) en ingredienten pro vinium medicatum (soort genezende wijn). In september 1729 deed hij een "express visyte naer den persoon van Fransois Roose saliger memorie" en hij gaf hem "een sweetdranck, een oor-plaester en ingr. pro dedoctum pector (een hoestfles)". Rooses weduwe kreeg kort daarop van de chirurgijn "een ceroone op de voet"(een zalf) en er werd aan haar "een visicatorie (zalf) gheaplceert ende eenpöttjen lineament (zalf) ghelevert". Kortom: drankjes, zalfjes en plaasters.

Keren we nu echter terug naar Jacques van Riebeke te Dudzele. Uit wat voorafgaat mogen wij besluiten dat een meester-chirurgyn een welgesteld man was.

Alhoewel men zich soms smalend over die zgn. "kwakzalvers" uitlaat, blijkt eveneens uit tal van aanhalingen dat Jacques van Riebeke een gezien man was, die zijn vrienden in de betere kringen telde. Dit belette hem evenwel niet ook de minstbedeelden te verzorgen en dit niettegenstaande het feit, dat hij wellicht naar de schellingen voor zijn raadplegingen en geneesmiddelen zou mogen fluiten!

Te Ramskapelle werd op 23 juni 1692 een dochttertje, Catharina, geboren bij Michiel Nieuwmunster, behorende tot een voornaam geslacht. Als peter staat vermeld "Magister Jacobus van Riebeke". In de St. v. Goed van Anna Allaert, echtgenote Pieter Doolaeghe op Koolkerke, lezen wij: "Betaelt 4 p. 4 sch. gr. aen Jacques van Riebeke, chirurgyn op Dudzeele, over medicamenten ende aerbeijtsloon voor d'overledene"(1698) In die van Maria Dicx, echtg. Pieter Doolaeghe jr, staat: "Betaelt aen Jaecques van Riebeke, chirurgien, de somme van 1 p. 5 sch. 8 gr. voor visiten ende medicijnen aende overledene ghedaen" (1704).

A. I n s c h u l d e n :

Wie nu de konklusie mocht trekken dat die man stukken van mensen verdiende met zijn praktijk, slaat de bal deerlijk mis. Wij kregen de "rekenijnghe purgative", d.i. de afrekening op de St. v. Goed, van zijn vrouw, Susanna Coppine, in handen. Jammer genoeg is de Staat zelf, waarin o.m. een huwelijks kontrakt voorkomt, onvindbaar. Toen die staat op 19 mei 1694 "gelicquideert" werd, stelde men vast dat Jacques maar eventjes 275 p. 4 sch. 6 gr. te goed had van tientallen en nog eens tientallen patiënten. Dit tegoed liep van 2 schellingen bij Anthone Maes Gheraert en bij Dominicus Reijniers, tot 3 p. 6 sch. 8 gr. bij Wijnoq Coene en 3 p. 13 sch. 4 gr. bij Pieter Schapelinck.

Het belangdat men aan dit tegoed moet hechten, wordt duidelijker als men weet dat alle meubelen en "catheylen" voor 64 p. 11 sch. gr. geprezen werden en nog meubelen "met eenigh goudt ende silverwerck" voor 93 p. 1 sch. 9 gr.; dus de hele inboedel voor niet eens 160 pond!

Hoe zag Jacques' financiële toestand er nu uit, toen op 20 augustus 1695 de afrekening gemaakt wer? De beschrijving van het binnen van die schulden beslaat ongeveer 40 paginae, die wij hieronder in het kort samenvatten. Wij stellen vast:

- dat de mannen de grote meerderheid van de cliënten uitmaken, waarschijnlijk omdat zij meer cliënt van de barbier, danwel patiënt van de chirurgyn waren;
- dat sommige schuldenaars meer dan eens vermeld worden;
- dat de praktijk van de chirurgyn niet beperkt was tot Dudzele, maar zich uitstreckte tot Lissewege, Ramskapelle, Damme, Blankenberge, Ja zelfs tot Leffinge;
- dat betalens en niet-betalers kris-kras dooreen werden genoteerd, volgens de rangorde die zij in de St. v. Goed innamen;
- dat de opsteller van de Rekenijnghe Purgative zich werkelijk heeft uitgeput in het zoeken naar variaties in de stijlvormen, om steed ongeveer dezelfde notering in andere vormen te gieten.

a/ - Betalers.

- de bezitter, Jacques van Riebeke, had "ontfaen van den disch, van Cornelis

Focquedeij, Guilliame Praet, Jan Wilshoet, Pieter Croes, Mailliaert van Dene, Claijs Labeecke, Dominicus Reijniers, Jacob Zeghers, de weduwe Joos Claijs, Maijken Amandels, Gillis Heyns, Franchois Verscheure, Cornelis Pauwaert, Wijnocq Coene, Pieter van Dudzeele, Sebastiaen van Wijsberghe, Pieter Dregghe en van den dienstnecht van Ollevier de Rijckere. Zelfs van niet gekenden, als van Michiel ... woonende bij Damme, van Roelant ... en van Louis... meulenaere".

- "hebbende den besitter gheint van Jan de Bree" - "ontfaen van gheleenden ghelde van Jan Verstichele en Joos Steenhuijse" - "tot extintie van sijne schult vanden Cnecht van Wielmaecker" - "wel gherecouvreert van Joseph Sherencourt, Jacob Sijmoene, Pieter Vermault, Pauwels de Neve en van de weduwe van Jacob Dheije" - "in afquijctijnghe vande schult vande weduwe van Pieter Croes, van Anthone Huijghebaert en van Adriaen van" - "in voldoenijnghe van sijnen debet van Cornelis Landuyt en Pieter Amandels" - "de weduwe van Cornelis Breedenrade en heeft alleenelijck restende gheweest tot 10 sch. gr. die als ontfaen worden verantwoord" - "voorts doet den besitter ten desen goedt de 1 p. 10 sch. over den debet van Gillis Verburgh" - "niet de 20 sch. van Pieter van Crunijnghe, de post wordt door den besitter goedt ghedaen" - voorts heeft Michiel Nieumunster ghedaen ces van goede jehens sijnen debet".

b/ - Op afbetaling.

Sommige patiënten of cliënten hadden een lopende rekening. Jaegydes zelf had er okk een: "Besitter heeft te kennen ghegeven dat hij hadde openstaande rekeninghe met den procureur de Corte, Thomas Valentijn ende andere persoonen" Zo waren er dus de volgende personen die een gedeelte van hun schuld afbetaalden, waarna de rest vlijtig genoteerd werd: Bertholomeus Dierijcx (die tweemaal betaalt, waarna nog iets rest!), Franchois Tomme, Michiel Thibault, Franchois de Breijne, Jan de Swelghe, Jooris Ghelant, Jan Behaghel en Jan Blauwet.

c/ - Ruilen.

Andere patiënten vereffenden hun schuld door tegenprestaties te leveren. Enkele onder hen presteerden zodanig veel, dat Jaegues zelf bij hen in het krijt stond. Let hier wederom op de variatie in het opsommen:

- "Joos de Vos, ghetraut met de weduwe van Hubrecht Pareyn is naer onderrekeninghe van sijne contrepotentien aenden besitter goedt 10 sch. die als last worden wtghetrocken" - "Hebbende den besitter onderreket met Thomas Valentijn van elcx potentien ende contrepotentien respectivelijck ende is desen sterfhuijse aen hem zelf ten achteren ghecommen" - "Naer onderrekeninghe met Jacob de Backer is den besitter zelfs debiteur bevonden" - "Jacob de Ceunijck heeft boven sijnen debet noch tot laste van den sterfhuijse goedt gevonden" - "Noch niet onderreket met Wouter de Bruijne" - "Wat aengaet den debet van Pauwels de Vooght, deselve wordt gherecompenseert jehens den aerbeijtsloon van twenen van lijnwaet" - "Wat aengaet den debet van Joos de Vos, deselve compt te cesserer mits desen sterfhuijse selfs debitrice wordt ondervonden" - Pieter de Coussemacker was naer onderrekeninghe den sterfhuijse debeteur" - "Niet in baete de schuld van Pieter Edelijck, naerdien bevonden dat hij selfs crediteur is" - "De rekeninghe van Cornelis de Raedt gherescontreert jehens sijne contrepotentien" - "Aen Marijn Goethals over den garsganck van het peert, boven sijnen debet".

d/ - Slechte betalers.

Die vormen de grote massa! Zijn de oorzaken van het niet-betalen nogal uiteenlopend, dé grote oorzaak is armoede, onmacht om te betalen. Mogen wij

daaruit besluiten dat Jaques een soort weldoener was, die zijn cliënten verzorgde, ondanks het feit dat hij van velen vooraf wist dat hij nooit ereloon noch onkosten zou kunnen innen? Het lijkt wel zo, maar zekerheid hiernopens hebben wij niet.

Hier volgt nu de lange lijst niet-betalers. Ik heb ze gerangschikt volgens de oorzaak van het niet-voldoen van hun schuld. In de Rek. Purg. staan al die redenen in bonte verscheidenheid door elkaar.

"Jeghen syn of haer insolvent afsterven": de weduwe Thobias de Clercq, Pieter Keynoghe, Lieven Dobbelaere, Jan Schaper, Franchois de Vos, W... arbeijder te Dudzeele, Pieter van Steenberghe, Heyndrijck, Gillis ghetraut metde weduwe....., de suster van Jacob de Schaper, Jacob Focquedeij, Jacob schaper.

"de schult en is niet becommelijck ter oirsaecke van desselfs insolventie": Maerten van Hee tot Dudzeele, Jan vande Pitte, Jacob Vlietijnck, Joos vanden Kerckhove, Boudewijn Janssens, Jooris de Vos, Joos vanden Bussche, Weduwe Jooris de Vos, Claijs Drubbele, Weduwe Pieter Romein, Joos Bruneel, Pieter van Nieuwmunster, Jaspar de Groote, Jacob ... tot Blanckenbeghe, Laurens Vliet, Weduwe Carel de Vroome, weduwe van Guilliamme Croes, Adriaen, Jacob... tot Ramscappelle, Cornelis Kespeneel.

"omme haer of syn sobre (of aerme) gestaethede" : weduwe Maerten Allaert, weduwe Pieter Dijcx, Jaques Vlietijnck, weduwe van Daniel Pannes, Guilliamme Maeckelberghe, de dienstmaerte van Andries Focquedeij, Pieter vanden Driesche, Joos Mestach.

"omme haer aerme dispositie": weduwe van Carel de Vroome, weduwe van Pieter Sagaert.

"wesende aerm overleden": den dienstnecht van Vincent Golle, Marie de Zittere, weduwe Malfeijt. - "t'ghone oock ocureert in t'ghelagh van ... gr. over den debet van Cornelis vande Weerde, omme desselfs sobre gestaethede".

Een deel van de cliënteles was met de noorderzon vertrokken:

"wesende fugitijf bedeghen": Joos de Clercq, de dienstmaerte van Adriaen van Hille, den dienstnecht van Vincent Golle. - "sijnde vluchtich bedeghen": Pieter Fierens, Jan Borry, vanarbeijder tot Lisseweghe. - "is wegh vertrocken": Victor Doebels. - wegens militaire dienst: de cnecht van Pieter Schapelinck, Jan Maganck.

Een bonte rij personen komt voor onder de eenvoudige titel "niet ontfanen van": Mahieu Vermeersch, Bertholomeus Dierijcx, Guilliamme Oosterlijck, Jacob Focquedeij, Pieter Schapelinck, Sebastiaen Verhije, Jacob de Cuijpere, Louijs Fortuijne, Ollevier Bogaert, Pieter Gheijle, Joos Valcke, Jacob de Lavere, Jan van Loo, den checht van Michiel Nieuwmunster, Michiel Thibault, Zegher Beens, Jacob Bertholf, Franchois Wijtheer, Cornelis Danckaert, Joos Verbeke, Jacob Maes, Sebastiaen de Vriendt, en de weduwe van Haecken alsnu overleden.

Ook enkele inwoners van Ter Doest komen op die lijst voor: broeder Anthonne, broeder Puudt en de hovenier van Ter Doest.

Tot slot enkele stijlbloempjes: "Franchois de Vlieghere seght betaelt te hebben aende overledene ende consequenter is daer over niet ontfanen" - "gheenszins over de twee distincte posten vanden debet van Pieter...., schaper

tot Leffijnghe" - "niet vanden sterfhuijse van Jan Poucke, nochte dienaengaende aparentie van recouvre" - "nemaer niet van Geldolphus ..., matsenaere tot Lisseweghe, mits hij om zijn aermoede vanden disch van aldaer wordt onderhouden" - "de dienstmaerte van Thomas Valentijn is wegh vertroocken, daer door haeren debet niet en can verhaelt worden" - "oock niet van Jacob de Muijnck als wordende vanden aermen onderhouden" - "wat concerneert den debet van Zegher Beens, deselve en is noch niet ontfaen, niet jeghenstaende datter tsijsen laste condemnatie is ghevallen" - "de weduwe van Pauwels de Pauw is teemaal insolvent ende bijdien thaeren laste niets te verhaelen" - "de schult van Adolph Vijnckaert is niet ghequeten"

B. C o m m e r e n o f L a s t e n door het sterfhuis betaald:

a/ - Vooreerst in 1695; na het overlijden van Susanne Coppinge:

"Aen Thomaes Valentijn en aen Jacob Sijmoens over leverijnghe van bier ende thaire by den besitter ghedaen tot en met 1693" Wat bewijst dat Jaques van Riebeke zijn eigen brouwerij niet uitbaatte. - "van taxatie van s'besitters neerijnghe" - "aen dheer ende Mre Philips Olleviers 3 p. 8 sch. over een vijfde part van doncosten ghedooght in eene zaecke van officie weghe beleet, tot laste van d'overledene met consorten, ende waer inne zij ten desen lande ghecondemneert zijn".

"Aen Bertholomeus Dierycx 1 P; 1 sch. over leverijnghe van een hondert vijftwintich gleij (=roggestro) ende twee quartieren calfs" - "aen Daniel Thijsoen 18 sch. over het beslaen ende cureren vande peerden" - "aen Jan van Hee 12 sch. over het bespringhen van s'besitters merijepeert" - "aen Beer-naert Giliansen ... leverijnghe van medicijnwaeren..." - "aen Pieter Balcaen over het insteecken van een schaerghebint inden huijse daer doverledene ghestorven is" - "aen Jacob vanden Driessche... over aerbeijtloon van cuijpen ende leverijnghe van latten".

"Aen Alexander Bertholf 10 sch. over reste van coop van een swart merijevoel" - aenden Stockhouder Franchois Toortelboom 8 sch. 6 gr. over neusdoucken ende coussen bij doverledene tsijsen stocke ghecocht" - "aen Pieter de Coussemacker 1 p. 6 sch. 8 gr. over leverijnghe van 20 troncken" - "aenden procureur de Corte 4 p. over diversche vacatien ende verschodt van ghelde ghedaen ende verdient in differente proceduren" - en tenslotte nog onkosten van "leverijnghe van haver, terwe, kieckens, eijers ende boter".

Daer Jaques 141 p. 13 sch. 4 gr. mocht behouden "ut s'besitters douarie ende andere avantagieuse bespreken, vermeldt bij den Contracte van huijwelijck" bleef er na de vereffening als slot van de Rekenijnghe Purgative nog 2 p. 7 sch. 11 gr. over, die de 4 erfgenamen, broers en zusters van Susanne, onder hun vieren mochten verdelen.

Konden "Z" het goed arrangeren voor "Meester Jaques"?

b/ - Ook in 1726, 30 jaar later, bij het overlijden van Christijne Verrysere, waren er onkosten te betalen. Inkomsten en uitgaven steunen hier nog eens onze hypotese dat Franchois de Maesschalck brouwer en boer was. Bij de inschulden komen o.m. volgende personen voor: Jan Gijnst, Ingel Wijdeijn, Jacob Garrevoet de jonghe, Jacob van Riebeke (de zoon) en Franchois zelf. Zij moeten allen betalen "van taijre tsijsen huijse ghedaen bij diversche personen".

En dan zijn er de pachten! Franchois moet, buiten zijn eigen bezit, veel grond bebouwd hebben, als wij de pachten zien, die hij jaarlijks te betalen kreeg:

- "aen heer B. J. de Lampreel, ontfangher vande thienden van d'heeren Canonincken van St. Donaes, over pacht van een thiend'houck op de prochie van Dudzeele 25 / 7 / 6 gr."
- "aen Jacob Eeuwouts over lantspacht, onwetende ghebruijckt bij s'rendants voorsaete, competerende aen de armen van Dudzeele van 1695 tot 1720= 16/0/0 gr"
- "aen B. P. vander Beke, heere van Crijnghen, over lantspacht 8 / 0 / 0 gr."
- "aen Sr P. Gilliots, ontfangher vande kercke van Dudzeele, over twee jaer pacht kerckelant van diversche partijkens 5 / 7 / 9 gr."
- "aen dheer J. Storme, cappellaen Dudzeele, over het ghebruijck van 3 ghemeten landt 1 / 5 / 8 gr."
- "aen Sr Maerten de Vooght, over een jaer pacht van 4 ghemeten lant 4/0/0 gr"
- "aen Judocus vande Walle, ontfangher van het Commune van St. Gillis Kercke over een jaer pacht van 1 ghemet lant 1 / 2 / 0 gr."
- "aen Jo^r Delrio, over lantspacht 2 / 3 / 4 gr."
- "aen J.B. Seghers over een jaer ghebruijck van een deel van sijn hovenierhof den somer saijsoene 1726 0 / 16 / 0 gr."

Er waren ook belastingen te vereffenen op de eigendommen:

- "aen Sr Francoijs van Lede, ontfangher vuytsent ende prochiekosten 1725, naer advenante van 9 sch. 6 gr. vanden ghemete 17 / 3 / 0 gr."
- "idem voor 1726 naer advenante van 8 sch. 8 gr. 23 / 5 / 4 gr."
- "aen C. Matthijs, ontfangher vande Waterijnghe van Groot Reijgarsvliet, over t'watergheschot vande voorenstaende 9 ghemeten 1 lijne 0 / 18 / 9 gr."
- "idem van 9 ghemeten 2 lijnen 9 3/4 roen 0 / 19 / 5 gr."
- "aen Sr Guilliam Walckier, ontfangher vande admodiatierechten (een vorm van belasting), over trecht beestiael, maelderije ende een brauwte 4 / 2 / 7 gr."

Tenslotte nog enkele algemene onkosten, o. m. :

- "aen weduwe van Alexander Bertholf over garsheure van twee jaerlinck veesen 2 / 10 / 0 gr."
- "aen Franchoijs Reithers, meester-chijrgijn, over leverijnghe van medicamenten in de doodtsiecte vande overledene 1 / 8 / 8 gr."
- "aen Sr Mattheus Lameijre over reste van een Casacke 0 / 16 / 3 gr.
ende over leverijnghe van peerd'arnas 0 / 13 / 4 gr."
- "aen Steven vande Kinderen, hoetdasscher, over den aerbeijt van dasschen terwe ende sucrijoen 2 / 17 / 0 gr."
- "aen Jan de la Sorte, over legghen van graen in syn scheure ende malen van mout 0 / 16 / 8 gr."
- "aen Francoijs Bierwaert, over excijs (=accijns, belasting) 0 / 16 / 8 gr."
- "aen dheer Jaecques Lotijns, lantmeter, over diversche besoignen ghedaen int beterden ende examineren t'arm Lant van Dudzeele, ghebruijckt bij den sterfhuijse 1 / 1 / 6 gr."
- "aen den baes Maerten Ostram, causa brauwte met hem ghedaen 0 / 3 / 6 gr."

Met die onkosten besluiten wij het wel en het wee van Jaeques van Riebeke en zijn gezin. Wie aandachtig inkomsten en uitgaven naleest, heeft min of meer een idee over de leefgewoonten van een chirurgyn einde 17e - begin 18e eeuw.

(Tweede Deel in volgend nummer)